

**DIŞ GÖÇLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İŞSİZLİK ENFLASYON ve
EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİLERİ: EKONOMETRİK BİR ANALİZ
(1985-2015)**

Ömer Faruk ALTUNÇ¹ Okyay UÇAN² Abdulmenaf AKYILDIZ³

Özet

Ekonomilerin birbirlerine eklemlendiği yenedünya düzeninde, aktörlerin stratejik girdi olan enerjiyi ve stratejik öneme sahip ticaret yollarını izlenince altına aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda ekonomiler dış politikalarını belirlerken diğer ekonomilerin vereceği tepkileri dikkate almak zorundadırlar. 2010 yılında başlayan Arap baharının bir sonucu olarak ortaya çıkan dış göçlerin, Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri birçok araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Genelde dış göçlerin Türkiye ekonomisi üzerinde etkileri, veri sıkıntısından dolayı ampirik olarak analiz edilemeyerek, teorik çerçevede açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. Ancak bu çalışmayı farklı kılan özellik, birçok kaynaktan derlenerek elde edilen dış göç verilerinin ekonometrik analize dahil edilmesi ile ampirik bulguların ortaya konulmasında yatmaktadır. Çalışma; dış göç, Gsyih, enflasyon ve işsizlik değişkenlerine ait 1985-2015 yılları arası verileri ışığında açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre; yapılan Granger Nedensellik testi sonucunda da, dış göçler ile GSYİH arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Buna ek olarak ekonomik büyümeden enflasyona, enflasyondan işsizliğe ve işsizlikten de ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı da tespitler arasındadır.

Anahtar Kelimeler

Ortadoğu Göçleri
Dış Göçler
Ekonomik Büyüme
Dış Politika

**THE EFFECTS OF IMMIGRATION ON UNEMPLOYMENT, INFLATION AND
ECONOMIC GROWTH IN TURKISH ECONOMY: AN ECONOMETRIC
ANALYSIS (1985-2015)**

Abstract

In the new world order where economies are articulated, it has seen that the energy which is a strategic input and the trade routes which has strategic importance pursued by agents. In this regard, the economies must take into account the response of other economies when determining their foreign policies. The effects of

Keywords

Middle East Immigration
External Emigration
Economic Growth
Foreign policy

¹Doç.Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, farukaltunc@hotmail.com

² Doç.Dr., Ömer Halisdemir Üniversitesi, okyayu@hotmail.com

³ Uzm., Ömer Halisdemir Üniversitesi, abdulmenafakyildiz@hotmail.com

the external emigration that stem from Arab spring which began in 2010 on Turkish economy has been the focus of many researchers. In general, due to lack of data the effects of external emigration on Turkish economy have been analyzed theoretically. However, the distinguishing feature of this study is to reveal empirical evidences by analyzing the external emigration data which is compiled from many different sources. This study tries to enlighten the relationship between GDP, inflation, unemployment variables and external immigration for the period 1985-2015. According to the findings of the study; Granger Causality test result shows that there is a bilateral causality between external immigration and GDP. In addition, there are unilateral causality from growth to inflation, inflation to unemployment and unemployment to growth.

GİRİŞ

Türkiye, jeopolitik konumuyla dünyanın stratejik noktasına sahip olmasından ötürü, Türkiye'nin makroekonomik değişkenlerinde meydana gelen her türlü değişmelerin, gelişmiş ekonomilerin takibi altında olduğu görülmektedir. Gelişmemiş Ortadoğu ekonomileri ile gelişmekte olan veya gelişmiş Avrupa ekonomileri arasında finansal enstrümanlar, beşeri ve fiziki sermaye, enerji ve doğal kaynakların geçişini sağlayan stratejik köprü oluşturmaktadır. Stratejik köprü olma özelliğindedir ki; Türkiye, Avrupa Birliği için büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye'nin sınır güvenliğini gözetmek, koruyup kollamak sorumluluğu taşıdığını hissetmekte ve bir dizi önlem almaktadırlar.

Köprü konumunda olan Türkiye, güney ve doğu sınırları ile komşu olan Ortadoğu ve Asya ülkelerinde meydana gelen herhangi bir kaos, siyasi istikrarsızlık veya çatışmanın, Türkiye'nin makroekonomik değişkenlerini, sosyo-kültürel objelerini ve demografik yapısını olumlu ve olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Söz konusu ülkelerde, iktisadi-mali olayların veya savaş gibi can ve mal kaybı yaşanan, toplumun refahını negatif etkileyen hadiselerin cereyan etmesi sonucu, karar birimlerinin; liberalitenin, demokrasinin ve anayasal hakların ve yaşam standartlarının yüksek olduğu ülkelere doğru göç ettiği görülmektedir. Bu göçle birlikte karar birimleri finansal enstrümanlarını, beşeri sermayelerini, kültürlerini ve birçok etnik unsurlarını gittiği ülkelere taşıyıp eklemlenmektedirler.

Türkiye'nin Akdeniz ve Ege sularında, doğu sınırlarının da dağlık alanlardan oluşması sebebiyle yasadışı geçişlerin kontrol edilmesi güçleşmektedir. Bu olgu göçmenlerin adeta yaşam standartlarını maksimize edebileceği ülkelere göç etmesini hem teşvik etmekte hem de kolaylaştırmaktadır (Danış, 2004: 216-224). Göç'e maruz kalan karar birimlerinin bir kısmı Türkiye'yi transit ülke olarak görürken; diğer kısmı ise Türkiye'nin emek veya sermaye piyasasında yasa dışı faaliyet göstermek için Türkiye'yi kaynak (hedef) ülke olarak gördüğü ileri sürülmektedir (Taşkın, 2014: 10). Bu durumdan dolayı Türkiye, tarih boyunca birçok ülkeden göç hareketlerine, sığınma faaliyetlerine maruz kalmış ve milyonlarca göçmeni ülkesinde, hoşgörü birlik ve beraberlik içerisinde konuk ettiği görülmektedir (www.goc.gov.tr, 18.05.2016). Özellikle de son dönemlerde Türkiye ekonomisinde, makroekonomik göstergelerin pozitif verili sonuçlar sunması (<http://www.academia.edu/>, 08.01.2016), bölgede güven tablosu oluşturan Türkiye, komşu ülke vatandaşlarının cazibesi haline geldiği görülmektedir. Türkiye'nin bu bağlamda göçleri kontrol etmekte güçlük çektiği; ekonomisinde, sosyo-kültürel mekanizmasında ve kamu düzeninde bir takım dejenerasyona maruz kaldığı görülmektedir (Durugönül, 1997: 20-22).

Bu çalışma, Türkiye'nin 1985-2015 yıllık verileriyle dış göçlerin iktisadi büyüme, enflasyon ve işsizlik üzerindeki etkilerini ampirik olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ikincil amacı ise; Türkiye'nin özellikle son yıllarda aldığı göçlerin ülke ekonomisi üzerindeki etkilerini ortaya koyarak, halk arasında ikilemde kalınan "Suriyelilerin ülkeye alınması mı, yoksa alınmaması mı gerektiği" hususu açıklığa kavuşturularak politika yapıcılara konu hakkında yardımcı olmaktır. Son amacı ise dış göçler ile söz konusu makroekonomik değişkenler arasında eşbütünleşmenin varlığını ve aralarındaki nedensellik ilişkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın gerekçesi ve dayandığı temel görüşler giriş kısmında yer almaktadır.

Çalışmada önce, dış göçler ve büyüme kavramlarına dair genel açıklamalar yapılarak; dış göçlerin tanımı yapılmakta dış göçler hakkında kısa bilgi verildikten sonra dış göçlerin nedenleri belirtilecektir. Akabinde Ortadoğu'da Arap Baharının başlangıcı ve bunların nedenleri ele alınarak, Türkiye'nin tutumu ve dış göçlerin Türkiye emek piyasası, enflasyon ve ekonomik büyüme gibi temel makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri ampirik olarak değerlendirilecektir. Elde edilen bulgular, değerlendirmeler ve Türkiye ekonomisi için öneriler çalışmanın sonuç kısmında yer alacaktır.

I. Göç Kavramı ve Türkiye'de Göç Hareketleri

Göçmen kavramının içerisinde gizlenmiş olan sığınmacı mülteci kavramları şunları ifade etmektedir. Sığınmacı, kanunen kendisine herhangi bir statü veya nitelik sağlayamayan aynı zamanda sığındığı ülkenin imkan ve olanaklarından yeteri düzeyde kendisine fayda atfedemeyen kimseler olarak nitelendirilmektedir (Odman, 1995: 2-10). Mülteci ise; ülkesinden siyasi, politik proseslerinde meydana gelen sebeplerden dolayı göç etmek zorunda bırakılan kişilerin ikinci bir ülkece kişiye sağlanan koruma hizmetleri olarak ifade edilmektedir (Sepetcioglu, 2014:13-14).

Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde Türkiye'nin göçler hususundaki duyarlılığı, 1492 yılında on binlerce Yahudi'nin İspanyadan Osmanlı Devleti'ne gemilerle getirilip yerleştirilmesiyle başladığı görülmektedir. 1672'de İbrahim Müteferrika ve Seçenyi Paşa, 1699'da Macar kralı Thököly Imre ve eşi, 1709'da İsveç Kralı Şarl ve iki bin kişiden oluşan ahalisi, 1718'de Macar Kralı ikinci Rakoczy Ferenc, 1841'de Prens Adam Czartorski, 1849'da Prens Lajos Kossuth ve beraberindeki üç bin kişi Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmışlardır. Değişik rakamlarda bilgiler olmakla beraber 1856 -1864 yılları arasında bir buçuk milyon Kafkas, Rus kuvvetlerinden kaçıp Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmış ve bu Kafkas vatandaşlar Anadolu'nun çeşitli topraklarına yerleştirilmiştir. 1917 yılına gelindiğinde ise Vrangal yaklaşık yüz otuz beş bin kişiyle beraber Osmanlıdan koruma talep etmiştir (Akgündüz, 1999: 1-27); (www.goc.gov.tr, 07.01.2016).

Türkiye'de göç akımları, Cumhuriyet'e geçiş sürecinde ve Cumhuriyet'in kuruluşu sonrasında da devam etmiştir. Bu akımlar hemen hemen dünyanın birçok ülkesinden gerçekleştiği görülmektedir. Örneğin 1922 - 1938 dönemleri arasında Yunanistan'dan 384000 göçmenin, 1923-1945 dönemleri arasında Balkanlar'dan 800000 göçmenin geldiği kaydedilmektedir. 1933-1945 Savaş dönemine gelindiğinde ise yaklaşık 800000 insanın Alman topraklarından Türkiye geldiği ileri sürülmektedir. Bunun yanında 1988'de Irak'tan 51542, 1989'da Bulgaristan'dan 345000 ve 1991'de de I. Körfez savaşı sonrası yine Irak'tan 467489 göçmenin Türkiye'ye giriş yaptığı görülmektedir. 1992-1998 dönemine gelindiğinde Türkiye'ye Bosna'dan 20000 göçmen, 2001 yılında ise bu sayıya Makedonya'dan gelen 10500 göçmen eklendiği görülmektedir. 2011 Nisan ile 2013 eylül dönemleri arasında Suriye'deki iç

karişiklikten kaynaklanan zorunlu göçlerden dolayı da Türkiye'ye 500000 göçmen giriş yaptığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak 2013'te 1612045, 2014'te 2650034 ve 2015'te ise 2748367 kişi olarak gerçekleştiği görülmektedir (<http://www.goc.gov.tr>, Erişim Tarihi: 16.01.2017).

I.I. Ortadoğu'da Bir Arap Baharı ve Türkiye'ye Göç

Ortadoğu ülkelerinde başlayan kimi kesime göre petrol savaşları, kimi kesime göre ise demokrasi mücadelesi diye tanımlanan Arap Baharı'nın başlaması, ilk olarak 18 Aralık 2010'da Tunus'ta, sonrasında ise 18 Ocak 2011'de Yemen'de, akabinde 25 Ocak 2011'de Mısır'da baş göstermiştir. 14 Şubat 2011 Bahreyn'de, 15 Şubat 2011 Libya'da, 15 Mart 2011 Suriye'de devam etmiştir (Kutbay ve Buzkıran, 2013: 3-15).

Toplumsal algı, Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen olaylara farklı perspektiflerden yaklaşmaktadır. Toplumun büyük bir kesimi, olayları Ortadoğu petrollerine sahip olmak isteyen güç unsurlarının enerji kaynaklarını paylaşamama savaşları olarak nitelendirmektedir (Şahin, U. Şahin, 2014: 3-15). Ancak belirli bir kesim de, Ortadoğu'da yaşanan yolsuzluk, yoksulluk, usulsüzlük, gelir dağılımındaki eşitsizlik, siyasi yozlaşma, gıda yetersizliği, işsizlik, ifade özgürlüğü ve kötü yaşam koşullarının olması gibi bir takım nedenlerin, Ortadoğu'daki savaşın temel belirleyicileri olduğunu ileri sürmektedir (Mencutek, Polat ve Durmuş, 2015: 9-12).

Söz konusu dönemde Ortadoğu ülkelerinde; yönetenlerin yer değiştirmesi inovasyonlara giden yolların açılması, diktatörlüğe başkaldırı, devrimci refleksiyle harekete geçip rejim değişikliğine gitme arzusu gibi söylemleri kullanarak; protestolar ve ayaklanmalar yapılmış, kamuya ait alanlar işgal edilmiş, devlete ait kurumlar yakılıp yıkılmış ve Arap halk hareketleri gerçekleşmiştir (Toprak, 2014: 3-23). Bu durum sonucunda rejimler, yönetim sistemleri, marjinal gurupların konumları değişmiş, sürekli savaş hali, istikrarsızlık, belirsizlik, kaos bu ülkelerde başlayarak hayatı felç etmiştir. Daha fazla tahammül edemeyen karar birimleri komşu ülkelere göç etmeye başlamıştır (İkiz, 2015: 52-60). Bu göçle birlikte Ortadoğu ülkelerinde emek, mal, para ve sermaye piyasalarında ve enerji fiyatlarında önemli dalgalanmalar meydana gelmiştir. Bu dalgalanmalar Ortadoğu ülkeleri ile ticaret yapan ülkelerin ithalat ve ihracat kalemleri üzerinde olumsuz etki bırakmış, yeteri kadar güçlü olmayan Ortadoğu ekonomilerinde domino etkisi yaparak telafisi zor yaralar açmıştır (Buzkıran, Kutbay, 2013: 1- 16).

Türkiye, Ortadoğu savaşlarından en fazla göç alan ülkelere bir tanesidir (www.tuik.gov.tr, 08.01.2016). Tablo 1'de de görüldüğü üzere özellikle de 2011 yılı sonrası sığınmacı ve mültecilerin Türkiye'ye akın ettiği görülmektedir (www.goc.gov.tr, [08.01.2016](http://www.goc.gov.tr)). Ortadoğu savaşlarından zorunlu göçe maruz kalan karar birimleri, Türkiye ekonomisi makroekonomik göstergelerinin ve sosyal yaşamının üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Şahin, Düzgün, 2015: 5-25). Söz konusu göçlerin, karar birimlerinin yaşam standartlarını etkilediği gibi, göç ettikleri topluma ve göçe maruz kaldığı toplumda da bir takım negatif ve pozitif dışsallıklara da neden olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de iş gücü piyasaları ve göçlerin, birbiriyle ilintili olarak etkilendiği anlaşılmaktadır (Bahar, Bingöl 2010: 2).

(Tablo 1.)Türkiye'nin 1985 – 2015 Dönemine Ait Net Dış Göç Verileri

Dönem	Göçler	Dönem	Göçler	Dönem	Göçler
-------	--------	-------	--------	-------	--------

1985	-80000	1996	-59998	2007	12002
1986	-90000	1997	29426	2008	6792
1987	51542	1998	67529	2009	8932
1988	345000	1999	94514	2010	17925
1989	246000	2000	92365	2011	91425
1990	467489	2001	82825	2012	294856
1991	25000	2002	56219	2013	1612045
1992	20000	2003	61228	2014	2650034
1993	20000	2004	2935	2015	2748367
1994	244653	2005	3550		
1995	-90000	2006	5882		

Kaynak: Tuik, Dünya Bankası, Euro Stat, Göçler İdaresi Başkanlığı, www.acikders.org.tr, www.books.google.com.tr. Alınarak yazarlar tarafından derlenmiştir.

I.II. Ortadoğu Baharının Türkiye Emek Piyasası Üzerinde Etkileri

2010 yılı sonrası Türkiye'ye sığınan Ortadoğu'nun zorunlu göçmenleri, Türkiye'nin emek piyasasında emek arz ve talebini etkilediği düşünülmektedir. Bu etki Türk vatandaşı emekçilerin aleyhine (ücret ve mesai bakımından) gerçekleştiği, ancak yabancı uyruklu kayıt dışı çalışan emekçilerin (iş bulabilme bakımından) ve aynı zamanda emek talep eden firma sahiplerinin lehine gerçekleştiği ileri sürülmektedir (<http://marksist.net/>, 2013: 13-14, 09.01.2016). Bu durum mikro manada firma sahiplerini mutlu etse de, makroekonomik göstergeleri olumsuz etkileyebilmektedir. Çünkü, göçmenler en asgari fiyata razı olup daha fazla mesai yapabilmeleridir. Onlar için geri dönecek herhangi bir ülke bulunmadığından, sadece yaşamını idame edecek kadar paraya razı olabilmektedirler (Şahin, 2015: 1-13). Bu durum bazı firmaların iştahını kabartabilmekte ve firmaları kayıt dışılığa itebilmektedir. Haliyle ekonomide, vergi gelirlerinde bir azalış, firmaların maliyetlerinde değişkenlik, tam rekabette bozulmalar, fiyatlar genel düzeyinde düşüş, yerli emekçilerde bir gelir kaybı, işsizlik verilerinde bir artış, sosyo-ekonomide bir tıkanmışlık meydana getirmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Nihayetinde 2011 yılı ve sonrasında Ortadoğu'dan gelen göçmenlerin Türkiye'de görece etkileri görülmeye başlamıştır. Örneğin güney doğuda tekstil işi ile uğraşan bir yerli işçi 40 TL'nin altında ücret almazken, kayıt dışı çalışan göçmenlerin gelmesiyle bu ücret günlük on saat çalışarak 9.50 TL'ye düştüğü görülmektedir (www.haberturk.com, 09.01.2016). Yine İstanbul'da bir ayakkabı 6.00 TL'ye dikilirken, göçmenlerin gelmesiyle birlikte bu ücret 2.50 TL seviyesine düştüğü görülmüştür (<http://sendika8.org/>, 09.01.2016). Bu durumdan dolayı İzmir'de 200 kadar işçi ucuz ve kayıt dışı iş gücünün ayakkabı üretimindeki emek piyasasını bozduğunu ve göçmenlere bakış açılarının değiştiğini söylediği görülmektedir (www.hurriyet.com, 09.01.2016). İŞKUR verilerine göre, küresel ekonomik kriz sonrası 2009 yılından sonra işsizlik ödeneği alanlarda 2011'e kadar bir azalma

gözlense de, 2011'den sonra Suriyeli yabancı uyruklu vatandaşların gelmesiyle birlikte 2015 yılı temmuzuna kadar artış gösterdiği gözlemlenmiştir (www.itkib.org, 09.01.2016).

Ortadoğu zorunlu göçmenlerinin Türkiye'ye göçüyle birlikte ekonomide bir gıda arz talep uyumsuzluğu baş göstermeye başlamıştır. Bu göçmenlerin tarımsal faaliyet proseslerine dahil olmadığı gibi, tarımsal çıktılardan da pay aldıkları görülmüştür (www.omerfarukcolak.com, 09.01.2016). Haliyle gıda fiyatlarında bir artış gözlemlenmiş ve Türkiye'de enflasyonun yükselmesine sebep olmuştur (www.gazetevatan.com, 09.01.2016). Türkiye göçmenlere kapısını açmakla birlikte göçmenler için harcamalar yapmaya başlamış ve bu durum görece bütçe açıklarının da artmasına sebep olmuştur. Örneğin devletin ve belediyelerin genel harcamaları dışında 2013 yılına kadar Suriyeli göçmenler için dört yüz milyon TL kaynak ayrıldığı görülmüştür (www.trthaber.com, 09.01.2016).

Sosyo-kültürel açıdan değerlendirildiğinde Türkiye'nin özellikle bazı illerinde başta güneydoğu illeri olmak üzere; Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Konya, Mersin Adana, İstanbul ve Bursa illerinde suç oranlarında bir artış olduğu görülmüştür. Bunun yanında dilencilik, fuhuş, hırsızlık gibi bir takım kamu düzenini bozguna uğratan kaygı verici olgular gerçekleşmiştir. Özellikle güneydoğuya sığınan yaşam mücadelesi veren zorunlu göçmenlerin, yerli halk üzerinde az da olsa, çok eşliliğe sebep olduğu görülmektedir. Küçük yaşta Suriyeli kızların yaşlı Türk vatandaşlarıyla evlendiği de göçmen sorununun diğer bir nedeni olduğu görülmüştür (Boyras, 2015: 35-58). Dolayısıyla Türk kültürünün yozlaşacağı ya da diğer kültürlerle eklemleneceği düşünülmektedir.

Diğer yandan Türkiye toplumunun Ortadoğu zorunlu göçmenlerine yönelik tutum ve refleksleri değerlendirildiğinde; toplumun göçmenlere kültürel uzaksama ile yaklaştığı görülmektedir (Erdoğan, 2014: 24-32). Bunun sebeplerinin başında toplum fertlerinin işlerini kaybetme, gelir kaybı, konut ve kira fiyatlarında bir yükselme beklentisi içine girmesiyle beraber, iktisadi kaygı yaşamasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki göçmenler kamusal mallara olan ihtiyaçları ve sosyal hizmetlerin artmasına sebep olarak, bütçeye külfet oluşturacağından ekonomist algıda reaktif bir düşünceyle eleştirilmektedir. Ancak Türkiye toplumunun dini, örfi, vicdani ve kökleri bakımından dikkate alındığında Ortadoğu sığınmacı ve mültecilerine toplumsal uyumda çatışmazsızlık görülmektedir (Tunç, 2015: 12-27).

Ortadoğu savaşları başlamadan önce tüm dünyada ekonomik kriz baş göstermiştir. Bu küresel ekonomik krizin etkileri gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomileri 2007 yılının sonlarında negatif etkilemeye başlarken (<http://www.federalreserve.gov/>, 09.01.2016) yükselen ekonomi Türkiye'de ise krizin etkileri gecikmeli olarak makroekonomik göstergelere yansıdığı görülmüştür. Bu dönemde ekonomik büyüme negatif etkilenmemekle birlikte, önceki yıllara göre büyüme verilerinde azalarak artış sergilediği görülmüştür (<http://evds.tcmb.gov.tr/>, 09.01.2016). Türkiye'nin 2011 yılında dış ticaret açığında ise; 2000-2015 yılları arasının rekor seviyesinde bir artış sergilediği gözlemlenmiştir (<http://www.dunya.com>, 09.01.2016). Bu açığın en büyük nedeninin Arap Baharının olduğu düşünülmektedir. Ortadoğu'daki yaşanan iç karışıklık ve siyasi istikrarsızlık tüm Ortadoğu ekonomilerine domino etkisinde bulunmuş ve bu ülkelerin ithalatlarını azaltmıştır. Haliyle Türkiye'nin Ortadoğu ülkelerine olan ihracatı bu dönemde azalmıştır. Bununla birlikte enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar ithalatı pahalı hale getirdiği için Türkiye'nin dış ticaret dengesi açık vermiştir (www.haberturk.com, 09.01.2016).Diğer bir ifadeyle Türkiye ekonomisi net ihracatında bir düşüş meydana gelmiş, ödemeler dengesi cari işlemler dengesi açık vermiştir.

Net ihracatın azalmasıyla birlikte üretim azalmış, işsizlik artmış ve Gsyih'da azalış olmasa da, artış da meydana gelmemiştir.

I.III. Ortadoğu'da Değişen Dengeler ve Türkiye'nin Tutumu

Yeni dünya düzeninde homoekonomikus bir tavır takınan sözde Neo-liberal güçler, demokrasi söylemleriyle Ortadoğu ülkelerinde bir kaos meydana getirmeyi başardığı görülmektedir. Bu kaos sonucunda bölgede istikrarsız bir yapı oluşturulmuş, yönetenlerle yönetilenler karşı karşıya getirilerek bölge halkı göç etmeye zorlandığı gözlemlenmektedir. Bu yolla Neo-güçler bir taşa iki kuş vurmaya hedeflemektedir. Bu güçler bir yandan Ortadoğu enerji kaynaklarından pay almak, diğer yandan bölge halkını göç ettirerek ve bölgesel güç haline gelen yükselen Türkiye ekonomisinin makroekonomik yapısını negatif etkileme çabası içerisine girdikleri görülmektedir. Neo-güçlerin bu tutumu Türkiye'nin komşularıyla olan sıfır sorun politikasını sekteye uğratarak, Türkiye'nin stratejik çıkarlarını minimize etmeyi hedeflediği açıkça fark edilebilmektedir. Özellikle enerji kaynaklarında kendilerine bağımlı hale gelmesini ve bu bağımlılığın sürekliliğini sağlayarak, Türkiye'nin bölgede söz sahibi aktör olmasını engellemek istemektedirler. Örneğin 24 Kasım 2015 günü Türkiye'nin hava sahasının Rus savaş uçağı tarafından ihlal edilmesi sonucu düşürülmesiyle birlikte, Türkiye - Rusya ilişkilerinin bozulması ve söz konusu bu ilişkinin bir açmazda girmesi, bir takım neo-güçlerin hesabının bir parçası olduğu düşünülmektedir. Söz konusu sorunun, Türkiye'nin Ortadoğu enerji politikaları ve yeni dünya düzeninde aktörlerin konumları bağlamında değerlendirilmelidir (Akbaş, 2012: 52-70).

Ortadoğu coğrafyasında yaşanan sıcak ve soğuk savaşların altında yatan temel etken, enerji rezervlerine sahip olma ve hegamonik güçlerin enerjiyi taşıma yollarını ve enerji ticaretini kontrol altında tutma istemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda küresel dev sermaye ve küresel büyük şirketler, küresel enerji dolaşımını kendisine fayda atfedecek şekilde minimal riskle gerçekleştirme arzusu içine girmektedirler (Mucuk, Uysal, 2009: 105-106). Bu arzuları neticesinde orta doğuda üretim artışı savaşları yapılmaktadır. Üretim artışından kasıt, gelişmiş ekonomilerin savunma sanayisi çıktılarının tüketilmesi için Ortadoğu savaşları kaçınılmaz bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak küresel Neo-güçlerin vekaleten savaştığı 21.YY'da Ortadoğu üzerinde stratejik oyuncular hangi hamlelerini yaparlarsa yapsınlar yine de faydalarını maksimize etmede güçlük çekmeleri olası bir durum olarak görülmektedir. Çünkü ülkeler arasında sınırların kalktığı adeta dünyanın küçük bir köy haline geldiği ekonomilerin birbirlerine eklenildiği bir yerde yaşam devam etmektedir. Bir oyuncunun yapacağı hamle domino etkisi yaratarak tüm dengeleri bozabilmektedir. Tarihte, 1929 Dünya ekonomik buhranında, 1973 OPEC krizinde ve 2008 küresel ekonomik kriz'de olduğu gibi ekonomiler telafisi zor yaralanmalara maruz kalabilmektedirler (Talas, Kaya, 2014: 25-35).

Bu bağlamda Ortadoğu göçmenlerinin Türkiye Ekonomisinin her ne kadar makroekonomik göstergeleri üzerinde olumsuz sonuçlar meydana getirirse de, Ortadoğu'da göçe maruz kalanların sığınabilecekleri yer Türkiye olmuştur. Türkiye bütçe açıklarının, enflasyonun, işsizliğin artmasına ve tarımsal gıda arz talebinde dengesizliğin oluşmasına rağmen, homoekonomikus davranmayı bir kenara iterek; örfi, dini ve vicdani geleneklerine sarılmış ve Ortadoğu göçmenleri üzerinde hamilik görevini üstlenmiştir. Ortadoğu'nun hamisinin Türkiye olduğunu Türkiye uyguladığı dış politikayla tüm dünya ülkelere açıkça göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye Ortadoğu'da bölgesel bir güç aynı zamanda bir denge unsurudur. Ortadoğu düzleminde yapılan hiçbir hamle hiçbir strateji Türkiyesiz

yapılamamaktadır. Bu nedenle de Türkiye'nin Ortadoğu AB ve Rusya arasında bir köprü oluşturduğu gerçeğini hiç kimsenin yadsımaması gerekmektedir.

II. Veri Seti ve Ampirik Analiz

Dış göçlerin bazı temel makroekonomik değişkenlerle ilişkisini Türkiye ekonomisi bağlamında analiz eden bu çalışmada yer alan değişkenler; dış göçler, enflasyon, işsizlik ve ekonomik büyüme değişkenleridir. Analiz periyodu 1985-2015 yılları yıllık verilerden oluşmaktadır. Veriler Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) elektronik veri dağıtım sistemi, Eurostat veri tabanı, Dünya Bankası veri tabanı, BUMKO, Göçler İdaresi Başkanlığı, Dtm, Dpt, TÜİK, www.acikders.org internet sitesinde yayınlanan makale çalışmalarından derlenerek hazırlanmıştır. Verilerin analizinde Eviews programı kullanılmıştır.

Çalışmada, birim kök testleri Augmented Dickey Fuller (ADF) birim kök tekniğiyle sınanmıştır. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığını tespit etmek için Johansen Eşbütünleşme yöntemi uygulanmıştır. Yapılacak olan analizde aynı düzey değerden birbirleri ile entegre olan mevcut değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi aranacaktır. Eğer değişkenler arasında eş bütünleşme yoksa değişkenlerin fark değerleri bulunarak, değişkenler durağan hale getirilecektir. Bunun yanında kısa dönem analizleri sıradan en küçük kareler yöntemiyle yapılacaktır. Söz konusu analizde kullanılan veri seti Tablo 2 de gösterilmiştir.

(Tablo 2.) Net Dış Göçler, Gsyih, İşsizlik ve Enflasyon 1985 – 2015 Dönemi Ait Veri Seti

Dönem	Net Göçler	Gsyih MilyarDolar	İşsizlik	Enflasyon
1985	60000	67,235	7,3	44,95
1986	-80000	75,728	8,1	34,62
1987	-90000	87,173	8,5	38,85
1988	51542	90,853	8,4	73,7
1989	345000	107,143	8,7	63,27
1990	246000	150,576	7,4	48,6
1991	467489	150,028	8,5	59,2
1992	25000	158,459	8,4	61,4
1993	40000	180,17	9,2	60,3
1994	20000	130,69	8,3	149,6
1995	244653	169,486	7,3	64,9
1996	-120000	181,476	6,3	84,9
1997	-59998	189,835	7,2	91

1998	29426	269,287	6,7	54,3
1999	67529	249,751	7,4	62,9
2000	94514	266,568	6,5	32,7
2001	92365	196,005	8,4	68,53
2002	82825	232,535	10,3	29,75
2003	56219	303,005	10,5	18,36
2004	61228	392,166	10,3	9,32
2005	2935	482,98	10,6	7,72
2006	3550	530,9	10,2	9,65
2007	5882	647,14	10,3	8,39
2008	12002	730,325	11	10,06
2009	6792	614,57	14	6,53
2010	8932	731,145	11,9	6,4
2011	17925	774,775	9,1	10,45
2012	91425	788,863	8,4	6,16
2013	294856	823,257	9	7,4
2014	1612045	798,782	9,9	8,17
2015	2650034	717,88	11,3	8,81

Kaynak : Tuik, Dtm, Dpt, Tcmb Veri Setleri, Dünya Bankası, Euro Stat, Göçler İdaresi Başkanlığı, Www.Acikders.Org.Tr, Www.Books.Google.Com.Tr. Almarak Yazarlar Tarafından Derlenmiştir.

II. I. Birim Kök Sonuçları

Ho: Seri durağan değildir. Birim kök içerir. H1: Seri durağandır. Birim kök içermez. Eğer olasılık değeri > 0.05 ya da t istatistik değeri $<$ tablo değeri ise H_0 hipotezi kabul edilir. Böylelikle katsayıların anlamsız olduğu anlaşılır. Ekonometrik yaklaşımlarda zaman serilerinde birim kök kavramı büyük ölçüde önem atfetmektedir. Dolayısıyla bir zaman serisi ortalamasıyla varyansı zaman içerisinde değişim sergilemiyorsa, ayrıca iki dönem arasındaki kovaryansı hesaplanan döneme değil de sadece iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı bulunuyorsa seri birim kök içermemekte ve durağan olduğu söylenebilmektedir (Uçan, 2013: 161-162)

Çalışmada birim kök testi yapmak için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi kullanılmıştır. Analize konu olan değişkenler birinci fark düzeyinde durağanlaştırılmıştır. Başka bir ifadeyle %5 anlamlılık düzeyinde değişkenler I (1)'dir. Tablo 1 ve 2 de görüldüğü üzere, level düzeyde GSYİH ve işsizlik, enflasyon, ve dış göç

değişkenleri birim kök içermekte ve I(1) birinci fark seviyesinde durağanlaştığı görülmüştür. Dolayısıyla kısa dönemli analiz yapılamayacağı, ancak uzun dönem analiz yapılabileceği anlaşılmıştır. ADF birim kök testleri sonrasında analizin gecikme uzunlukları daha çok AIC ve SC kriterleri ile belirlenmektedir.

(Tablo 3.) Augmented Dickey Fuller (Adf) Birim Kök Test Sonuçları

Düzye Değerde			Birinci Fark Değerde		
Değişkenler	ADF Değeri	Olasılık Değeri	Değişkenler	ADF Değeri	Olasılık Değeri
Gsyih	-1.828026	0.6658	Gsyih	-4.392593	0.0001
Enflasyon	-3.538361	0.0532	Enflasyon	-9.672843	0.0000
Dış Göçler	2.553510	1.0000	Dış Göçler	-1.998032	0.0454
İşsizlik	-2.966038	0.1583	İşsizlik	-4.692921	0.0000

II.II. Johansen Eşbütünleşme Sonuçları

Johansen eşbütünleşme tekniği, söz konusu değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını araştırmaktadır (Esen, 2012: 87-97). Öncelikle söz konusu serilerin gecikme uzunlukları AIC bilgi kriterine göre iki olarak bulunmuştur. Aynı fark düzeyde, I (1) birbiriyle entegre bulunan GSYİH, dış göç, enflasyon ve işsizlik serileri, level %5 anlamlılık düzeyde durağan değildirler. Durağan olmayan bu zaman serileri arasında en az bir tane uzun dönemli ilişkinin bulunduğu saptanmıştır. Analiz edilen değişkenler durağan olmadığından dolayı farkları alınarak durağan hale I(1) getirilmiştir. Ancak söz konusu değişkenlerin verilerinde de değer kayıpları oluşmuştur. Bu değer kayıplarının da sonuçlar üzerinde olumsuz etki bırakabileceği düşünülmüştür. Hata düzeltme modeli (ECM) ile birlikte bu kayıplar önlenmiştir.

(Tablo 5.) Johansen Eşbütünleşme Sonuçları

İz Testi	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	Eşbütünleşme Sayısı
58.40696	47.85613	0.0038	Hiç Yok*
26.10678	29.79707	0.1256	En çok bir tane
9.003307	15.49471	0.3651	En çok iki tane
1.471133	3.841466	0.2252	En çok üç tane
Maximum Özdeğer İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık Değeri	Eşbütünleşme Sayısı
32.30018	27.58434	0.0115	Hiç Yok*
17.10347	21.13162	0.1672	En çok bir tane

7.532174	14.26460	0.4282	En çok iki tane
1.471133	3.841460	0.2252	En çok üç tane

II. III. Hata Düzeltme Modeli (ECM)

Tablo 6 da görüldüğü üzere, hata düzeltme modeli sonuçları yer almaktadır. Söz konusu verilerle kısa dönem içerisindeki uzun dönemden sapmalar kaç dönem içerisinde yeniden dengeye geleceği $\frac{1}{|ECM|}$ formülü sayesinde gerçekleştirilecektir. CointEq1 değeri (hata düzeltme katsayısı) anlamlı olabilmesi için 0 ile -1 aralığında değer alması gerekmekte ve t Hesaplanan Değeri de 2'nin üzerinde bir değer alması gerekmektedir (Tarı, 2012: 435).

Tablo 6'dan da anlaşıldığı üzere hata düzeltme katsayısı-0.039386 ve t hesaplanan değeri = [- 2.17417] olarak gerçekleştiğinden katsayıların anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer yandan $\frac{1}{|ECM|} = \frac{1}{|-0.12803|}$ ifadesinin yaklaşık sonucu 25,39 yıla denk geldiği saptanmıştır. Dolayısıyla bu model sayesinde kısa dönemli dalgalanmaların 25 yıl gibi bir zamanda zarfında yeniden uzun dönem dengesini yakınsayacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, kısa dönemde uzun dönem dengesindeki sapmalar her yıl % 3,9 uzun dönem dengesine yaklaşacağı anlaşılmıştır.

(Tablo 6.) Hata Düzeltme Modeli (ECM)

Hata Düzeltme	D (GSYİH)	D(GOCLER)	D(İSSİZLİK)	D(ENFLASYON)
Hata Düzeltme Katsayısı	-0.039386	245.9440	0.001565	0.006169
Standart hata	(0.01812)	(93.8031)	(0.00032)	(0.00904)
t Hesaplanan Değeri	[- 2.17417]	[2.62192]	[4.85026]	[0.68248]

II. IV. Granger Nedensellik Testi

Eğer olasılık değeri 0,05'ten büyük ise, Ho hipotezi kabul edilmektedir. Görüldüğü üzere (Tablo 7.)'de hata düzeltme modeline uygulanan Granger nedensellik testi sonuçları yer almaktadır. Çalışmanın esas konusunu teşkil eden dış göçler ile GSYİH arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu saptanırken; işsizlik ve enflasyon ile dış göçler arasında herhangi bir nedensellik bulgusuna rastlanılmamıştır. Buna ek olarak ekonomik büyümeden enflasyona, enflasyondan işsizliğe ve işsizlikten de büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

(Tablo 7.) Granger Nedensellik Testi

Ho	F İstatistik	Olasılık	Karar
İŞSİZLİK ==> GSYİH	7.94405	0.0089	Ho RED
GSYİH ==> İŞSİZLİK	2.49973	0.1255	Ho RED
GSYİH ==> ENFLASYON	4.75010	0.0382	Ho RED

ENFLASYON \Rightarrow GSYİH	0.39218	0.5364	Ho KABUL
GÖÇLER \Rightarrow GSYİH	4.34536	0.0467	Ho RED
GSYİH \Rightarrow GÖÇLER	5.29048	0.0294	Ho RED
ENFLASYON \Rightarrow İŞSİZLİK	5.06939	0.0327	Ho RED
İŞSİZLİK \Rightarrow ENFLASYON	2.65793	0.1146	Ho KABUL
GÖÇLER \Rightarrow İŞSİZLİK	1.14034	0.2950	Ho KABUL
İŞSİZLİK \Rightarrow GÖÇLER	0.2146	0.8846	Ho KABUL
GÖÇLER \Rightarrow ENFLASYON	0.06088	0.8070	Ho KABUL
ENFLASYON \Rightarrow GÖÇLER	0.488442	0.4906	Ho KABUL

Sonuç

Tarih boyunca Osmanlı İmparatorluğu, gerek gücünden ve hoşgörü politikalarından gerekse konumundan dolayı konuk sever politikalar gütmüş, imparatorluğa göç alıp ve az da olsa başka ülkelere göç verdiği görülmüştür. Osmanlı imparatorluğunun yıkılışı sonrası yenedünya devletleri kurularak birçok ülke arasında nüfus mübadelesi gerçekleşmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bunlardan bir tanesidir. Türkiye 1980 sonrası liberasyona açılmayla birlikte küresel akıma katılmış, gerek stratejik konumu gerekse sosyo-ekonomik politikaları gereği birçok ülkeden göç almış ve birçok ülkeye de göç verdiği görülmüştür. Özellikle 1985 yılı sonrası Türkiye'den Almanya'ya emek göçü olmuştur. Bu yıl itibariyle göçler süreklilik arz ederek kimi yabancı uyruklular Türkiye'yi kaynak ülke olarak tercih ederken; kimileri ise transit ülke olarak tercih etmiştir. Bu bağlamda Türkiye, Ortadoğu ülkeleri ile Avrupa ülkeleri arasında stratejik öneme sahip bir köprü oluşturmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin göçlerden, siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal anlamda etkilendiği görülmüştür. 2010 yılı ve sonrasında ise, iç savaş ve vekaleten savaşların yaşandığı Ortadoğu'dan kaçan sığınmacı ve göçmenlere Türkiye'nin kayıtsız kalmadığı ve makroekonomik göstergelerdeki reaksiyonları dikkate almadan vicdani davrandığı anlaşılmıştır. Türkiye'de halk arasında ikilemlerin ve çok evliliklerin yaşanmasına, dilencilik ve fuhuş gibi suç olgularının artmasına, emek piyasasında görece ücretlerin değişmesine ve bazı bölgelerde işsizlik oranının artmasına sebep olmuştur. Bunun yanında dış göçlerin bazı üretici firmaların maliyetlerinin düşmesine sebep olarak tam rekabet piyasasına kısmen zarar verdiği görülmüştür.

Aynı zamanda Ortadoğu zorunlu göçmenlerinin üretime katılmadan çıktıdan pay alması da arz talep dengesinde bir dengesizliğe yol açmıştır. Bu durum enflasyonist bir baskı oluşturarak fiyatlar genel seviyesinin yükselmesinin tetikleyicisi olduğu düşünülmüş, ancak analiz neticesinde dış göçlerin enflasyonun bir nedeni olmadığı tespit edilmiştir. Üretime katılmayan göçmen ve sığınmacıların sürekli bütçeden pay alması karar birimlerinin daha fazla vergi ödemesine ve kayıt dışılığa itmesine neden olduğundan bu durumun karar birimlerinin tepkisine yol açmıştır. Ancak Ortadoğu zorunlu göçmenlerinin Türkiye ekonomisi ve sosyal hayatı üzerindeki tüm bu olumsuz etkileri genel dengeyi sarsacak büyüklükte olmadığı analiz sonucunda anlaşılmıştır. Granger Nedensellik testi sonucunda

da,dış göçler ile GSYİH arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu saptanmış; işsizlik ve enflasyon ile dış göçler arasında herhangi bir nedensellik bulgusuna rastlanılmamıştır. Buna ek olarak ekonomik büyümeden enflasyona, enflasyondan işsizliğe ve işsizlikten de büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Dış göçlerin makroekonomik değişkenler üzerinde bıraktığı bu etki genel sosyo-ekonomik dengeyi bozacak büyüklükte olmadığı saptanmıştır.1985 - 2015 yılları arasını kapsayan veriler ışığında gerçekleştirilen analizde serilerin I(1) düzeyde entegre edilerek VAR analizi tekniğiyle gecikme ölçümleri yapılarak gecikme uzunluğu iki dönem olarak belirlenmiştir. Söz konusu değişkenlerin iki dönem önceki değerleri ile bir ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.Ayrıca yapılan Johansen eşbütünleşme sonucunda seriler arasında en az bir tane uzun dönemli ilişki bulunmuştur. Kısa dönemde meydana gelen, uzun dönem dengesindeki sapmaların 25 dönem sonra yeniden uzun dönem dengesini yakınsayacağı saptanmıştır. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilememiştir.

Çalışma sonucunda Türkiye ekonomisi için önerilen politikalar şöyle ifade edilebilir. Türkiye ekonomisinde mevcut Ortadoğulu yabancı uyruklu vatandaşların kayıt altına alınarak belirli kampların dışına çıkarılmaması gerekmektedir. Böylelikle kültürel çatışmanın önüne geçileceği düşünülmektedir. Ortadoğu'da savaşların biteceği tarih öngörülemediğinden bir an önce dış göç mağdurlarına ayrı bir istihdam alanı oluşturulup ekonomik hayata kazandırılmalıdır. Böylelikle kayıt dışı ekonominin önüne geçilerek makroekonomik dengelerde oynaklığının önüne geçilebileceği umulmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ikinci bir göç dalgası ile karşı karşıya kaldığı takdirde ekonomisinin olumsuz etkileneneğini bilmeli bu durumda dış göçü kontrollü bir şekilde ya içeri almamalı, ya da aldığı takdirde Avrupa Birliği üyesi ülkelerle bölüşmelidir. Bir diğer öneri ise nitelikli iş gücünden yararlanmalıdır. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu sorunun üstesinden gelebileceği umulmaktadır.

Kaynakça

- Akbaş, Z. (2012). Ortadoğu'da Değişim Süreci Ve Türk Dış Politikası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1). 52-72.
- Akgündüz, A. (1999) "Osmanlı İmparatorluğu Ve Dış Göçler, 1783-1922", *Toplum Ve Bilim*, Sayı: 80.
- Bahar, O., & Bingöl, F. K. (2010). Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam Ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2).
- Boyras, Z. (2015). Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler.*Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal Of World Of Turks*, 7(2), 35-58.
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri Ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, 216-224.
- Deniz, T. (2014). "Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde" [Http://Www.Tsadergisi.Org/Makaleler/756705266_19_279_175-204.Pdf](http://Www.Tsadergisi.Org/Makaleler/756705266_19_279_175-204.Pdf).
- Durugönül, E. (1997). Sosyal Değişme, Göç Ve Sosyal Hareketler. *Bildiri]. 1. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum Ve Göç*, 20-22.

- Erdoğan, M. M. (2014). Türkiye’de Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum Araştırması. *Hacettepe Üniversitesi, Göç Ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Raporu, Hugo*.
- Esen, Ö. (2012). Türkiye’de Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracat Üzerine Etkisi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 49(568), 87-97*.
- İkiz, A. S. (2015). Arap Baharının Kelebek Etkisi Batı Dünyasında Beklenen Değişmeler. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi,1(35), 52-72*.
- Kılıç, E., Aktar, E., Erdoğan, Y., Ertosun, M., Akadır, K., Kaya, E., & Hasar, H. (2012). Arap Dünyasında Entropi: Tunus, Mısır, Libya Ve Suriye’de Halk Ayaklanmaları. *Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırmalar Merkezi Tuiç-Yadam Rapor, (1), 29-32*.
- Kirişçi, K. (1923). Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi. *Bilanço, 1998, 111-121*.
- Kutbay, D. B. H. (2013). Arap Baharının Türkiye’ye Olan Ekonomik Ve Sosyal Etkileri. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1)*.
- Mencutek, Z. Ş., Polat, F., Durmuş, A (2015). Devrimsel Süğreç Olarak Arap Baharını Immanuel Wallerstein Üzerinden Anlamak. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 22, 2015, 1-15.
- Mucuk, M., & Uysal, D. (2009). Türkiye Ekonomisinde Enerji Tüketimi Ve Ekonomik Büyüme. *Maliye Dergisi, 157, 105-115*.
- Odman, Tevfik. (1995). *Mülteci Hukuku*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi _İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.
- Sepetcioğlu, T. E. (2014). İki Tarihsel “Eski” Kavram, Bir Sosyo-Kültürel “Yeni” Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?. *Turkish Journal Of Social Research/Türkiye Sosyal Arastirmalar Dergisi, 18*.
- Şahin, A. G. D. Ö. U. Arap Baharı’nın Türkiye Ekonomisine Etkileri1 Doç. Dr. Mehmet Şahin. (2014) Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi – Sayı:23 (2014).
- Şahin, Ç. (2015). Türkiye’de Göçmen İşçiler Sorunu. *Toprak İşveren Sendikası*. [Http://Www.Toprakisveren.Org.Tr/2015-104-Cigdemshahin.Pdf](http://www.Toprakisveren.Org.Tr/2015-104-Cigdemshahin.Pdf).
- Şahin, İ. (2015). Türkiye’ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası. *Tesam Akademi Dergisi, 2(2)*.
- Talas, M., & Kaya, Y. (2014). Küreselleşmenin Ekonomik Sonuçları. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal Of World Of Turks, 6(2), 25-35*.
- Tari, R. (2012). *Ekonometri*, Umuttepe Yayinlari, Kocaeli.
- Topak, S. T. Sivil Toplum Kuruluşları Ve Sosyal Medya Bağlamında “Renkli Devrimler” Ve “Arap Baharı” Süreçlerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi. (2014)*.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi, 2(2)*.
- Uçan, Okyay, Döviz Kuru Dinamikleri, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013.

Elektronik Kaynaklar

- http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380, (08.01.2016).
- http://www.academia.edu/15110145/T%C3%BCrkiye_Ekonomisi_2002-2014_Makroekonomik_Dengeler_ve_E%C5%9Fitsizlikler, (08.01.2016).
- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?sessionId=HG8nWP4J7711N5nR42XNjpLKHgvlyNYQ2v8ZH21yPd7vnHxfvsn!-715068882?alt_id=1067, (08.01.2016).
- http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, (08.01.2016).
- <http://www.gazetevatan.com/simsek-enflasyonu-suriyeliler-yukseltiyor-678543-ekonomi/>, (09.01.2016).
- <http://www.omerfarukcolak.com/suriyeliler-enflasyon-getirdi/>, (09.01.2016).
- <http://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1003941-94-kurusa-suriyeli-isci>, (09.01.2016).
- <http://marksist.net/selim-fuat/turkiyenin-suriyeli-gocmenler-sorunu.htm>, (09.01.2016).
- <http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/2013-butcesi-404-milyar-59688.html>, (09.01.2016).
- <http://www.hurriyet.com.tr/ayakkabicilar-sitesinde-suriyeli-isci-isyani-27005301>, (09.01.2016).
- <https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=suriyeliler+istanbulda+bir+ayakkab%C4%B1y%C4%B1+7.5+tl+den+2.5+tl+ye+%C3%BCretimi+d%C3%BC%C5%9Ft%C3%BC>, (09.01.2016).
- <http://sendika8.org/2014/08/ayakkabi-iscileri-eyleme-geciyor-kayitdisi-calismaya-son-verilsin-isyerleri-denetlensin/>, (09.01.2016).
- <http://www.federalreserve.gov/>, (09.01.2016).
- <http://www.dunya.com/guncel/dis-ticaret-acigi-2011de-yuzde-47-7-artti-144713h.htm>, (09.01.2016).
- <http://www.haberturk.com/yazarlar/ismet-ozkul/715330-2011-dis-ticareti-krizdeki-ulkelere-karsi-yenik-dustu>, (09.01.2016).
- http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4161/mod_resource/content/1/TUBA13.pdf, (18.05.2016).
- <https://books.google.com.tr/books?id=ZdimCQAAQBAJ&pg=PA179&lpg=PA179&dq=1990+y%C4%B1n%C4%B1nda+t%C3%BCrkiye%27deki+yabanc%C4%B1+uyruklular%C4%B1n+say%C4%B1s%C4%B1&source=bl&ots=o2Xr2XhMFV&sig=JVMACAZonjX7IXGCU9g9y5UX52Q&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjwvdqyneTMAhVliCwKHVycBuIQ6AEIGjAA#v=onepage&q=1990%20y%C4%B1n%C4%B1nda%20t%C3%BCrkiye'deki%20yabanc%C4%B1%20uyruklular%C4%B1n%20say%C4%B1s%C4%B1&f=false>, (18.05.2016).
- <http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM>, (18.05.2016).
- <http://eniyihukümet.tr.gg/Y%26%23305%3Bllara-G.oe.re-%26%23304%3B%26%23351%3Bsizlik-Oranlar%26%23305%3B.htm>, (19.05.2016).
- <http://globalpse.org/turkiyede-issizlik-sorunu-2002-2015/>, (19.05.2016).